



DE SPEAKTEACH-DIDACTIEK

Adaptieve feedback op individuele spreekprestaties in klassen van dertig leerlingen, hoe is dat nou mogelijk? Met SpeakTeach: een didactiek voor adaptieve feedback en gedifferentieerde activiteiten ter verbetering van spreek- en gespreksvaardigheid moderne vreemde talen.

ESTHER DE VRIND

Een docent loopt langs leerlingen die in tweetallen een spreekoefening in een vreemde taal uitvoeren en hoort een verlegen leerling een fout in de zinsconstructie maken. Wat doet de docent? Corrigeert hij de grammaticale fout? Laat hij door vragen stellen (in de vreemde taal) de leerling zelf de fout ontdekken? Vraagt hij na afloop hoe de leerling zijn gesprek vond gaan en wat hij wil/kan verbeteren? Complimenteert hij de leerling dat hij goed door bleef spreken?

Feedback geven is complex: spraak is vluchtig en in korte tijd moeten veel beslissingen genomen worden, zoals waarop feedback gegeven wordt, wanneer, door wie en hoe. Het hangt van de leerling af waarop de feedback het beste gericht kan zijn. Zoals de lessituatie illustreert, moet de docent voor *adaptieve* feedback zicht hebben op de leerling – niet alleen op zijn spreekprestatie, maar ook op het begrip van de leerling, zijn regulatieve vaardigheden (in hoeverre kan de leerling feedback omzetten in een verbeterplan?) en affectieve factoren (zoals motivatie, inzet, spreekangst) (De Vrind & Janssen, 2016).

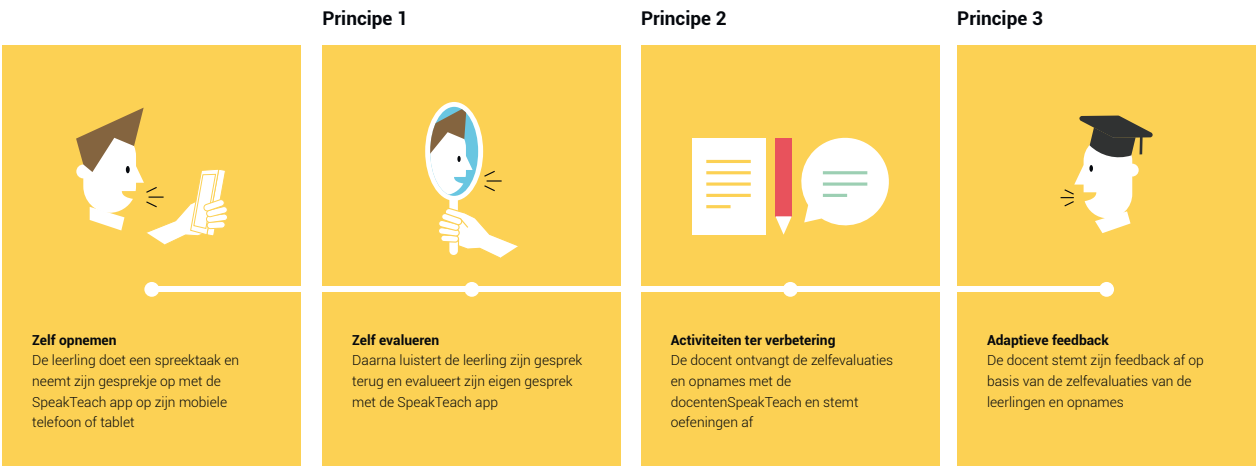
Juist het afstemmen van feedback op de leerlingen en zicht hebben op het leerproces is lastig. Bij één leerling is dat al moeilijk, laat staan voor een hele klas. Docenten ervaren praktische moeilijkheden, zoals te weinig tijd voor spreek- en gespreksvaardigheid, grote groepen en te weinig middelen, en incongruentie met andere doelen, zoals orde willen bewaren, iedereen actief bezighouden en leerlingen uitdagen te (blijven) spreken in de doeltaal. Anne Evertsen, docente Spaans: ‘Mijn leerlingen leren een gesprekje uit hun hoofd voor een cijfer. Veel tijd voor feedback en veilig oefenen is er niet en je wilt toch dat je leerlingen zich leren redden in de vreemde taal.’ En juist van feedback is bekend dat het een effectief middel is om de mondelinge taalvaardigheid te verbeteren (Lyster & Saito, 2010).

Om bij te dragen aan een oplossing voor de lespraktijk is – in het kader van een promotieonderzoek – een didactiek ontworpen voor adaptieve feedback en gedifferentieerde support, SpeakTeach (zie kader 1). In het schooljaar 2016–2017 hebben zeventien docenten deze didactiek uitgetest en aangepast aan hun leerlingen en lespraktijk in het reguliere voortgezet onderwijs, in onder- en bovenbouwklassen op alle niveaus. Hierbij

Esther de Vrind heeft een Dudoc-Alfa-promotiebeurs en wordt begeleid door prof. dr. ir. Fred Janssen, prof. dr. Jan van Driel en dr. Nivja de Jong, en sparringpartner drs. Evelien Stoutjesdijk. Het promotieonderzoek richt zich op adaptieve feedback en gedifferentieerde support bij spreek- en gespreksvaardigheid moderne vreemde talen in het reguliere voortgezet onderwijs. Het onderzoek bestaat uit de volgende deelstudies:

- Ontwikkeling van een didactische aanpak voor adaptieve feedback en support op basis van literatuurstudie en praktijkverkenningen (multiple-casestudy, N = 3 docenten en 17 leerlingen).
- Curriculumontwikkeling: hoe implementeren docenten de didactiek in hun lespraktijk en hoe praktisch uitvoerbaar vinden docenten de didactiek (N = 11 docenten)?
- Docentprofessionalisering: hoe ontwikkelt het adaptievefeedback- en supportrepertoire van docenten zich tijdens de implementatie van de didactiek (N = 11 docenten)?
- Leerlingperspectief: hoe adaptief vinden leerlingen de didactiek ten opzichte van de reguliere lespraktijk; hoe ontwikkelen de zelfevaluaties zich tijdens de SpeakTeach-rondes (N = 1372 leerlingen)?

Kader 1. Deelstudies



Figuur 1. De procedure van de SpeakTeach-didactiek

kregen zij ondersteuning en training in zes professionaliseringsbijeenkomsten over effectieve feedback, de didactiek, differentiatie en het ontwerpen van leerlijnen spreek- en gespreksvaardigheid. In dit artikel wordt ingegaan op de vraag hoe de SpeakTeach-didactiek eruitziet en wat SpeakTeach kan brengen in de lespraktijk volgens deelnemende docenten.

Wat is SpeakTeach-didactiek?

SpeakTeach is een didactiek om adaptieve feedback te geven en om (gedifferentieerd) leeractiviteiten aan te bieden die de leerling helpen hun spreek- of gespreksvaardigheid te verbeteren. De didactiek kan ingezet worden bij allerlei soorten spreektaken, bij zowel gesloten taken als bij taken die spontaan spreken uitlokken, passend bij de leerling, het leerdoel, het curriculum en de lespraktijk van de docent. De didactiek beoogt namelijk niet alleen adaptief te zijn voor de leerlingen, maar ook adaptief en praktisch voor de docenten. Dat kan met de volgende drie ontwerp-principes worden gerealiseerd: 1. het invoegen van een zelfevaluatie bij een spreektaak; 2. het aanbieden van (gedifferentieerde) verbeteractiviteiten; en 3. het geven van adaptieve feedback op basis van de zelfevaluaties.

Principe 1: zelfevaluatie bij spreektaak

Voor adaptieve feedback is inzicht nodig in de individuele leerling. Startpunt is de leerling zelf die zijn gesprek opneemt, terugluistert, analyseert en een verbeterplan maakt (zie figuur 1). Enerzijds geven de evaluaties de docent informatie over hoe (goed) de leerlingen hun spreekprestatie analyseren, wat de leerlingen opmerken

en begrijpen en hoe zij zichzelf willen verbeteren. Docente Frans Tineke Groot: ‘Het is leerzaam om de leerlingen te beluisteren en te zien waar ze tevreden over zijn, met welke verbeterpunten ze komen en hoe ze daaraan willen werken.’ Anderzijds dwingt de zelfevaluatie ook de leerling na te denken over verschillende aspecten van zijn mondelinge taalvaardigheid en de te bereiken doelen. Bovendien krijgen de leerlingen autonomie over hun leerproces, hetgeen motiverend kan werken.

‘Er vond een verschuiving plaats van veel behoefte aan vocabulaire- en grammaticaoefeningen naar een meer verdeeld beeld over de verschillende aspecten van spreek- en gespreksvaardigheid met actieplannen zoals “vooraf bedenken wat ik zeggen wil” en “gesprek een aantal keer herhalen (op tempo)”. Ook nam de behoefte aan hulp van de docent af en de voorkeur voor zelfstandig werken of met een klasgenoot toe’, aldus docente Frans Nathalie Klaassen.

Principe 2: (gedifferentieerde) activiteiten ter verbetering

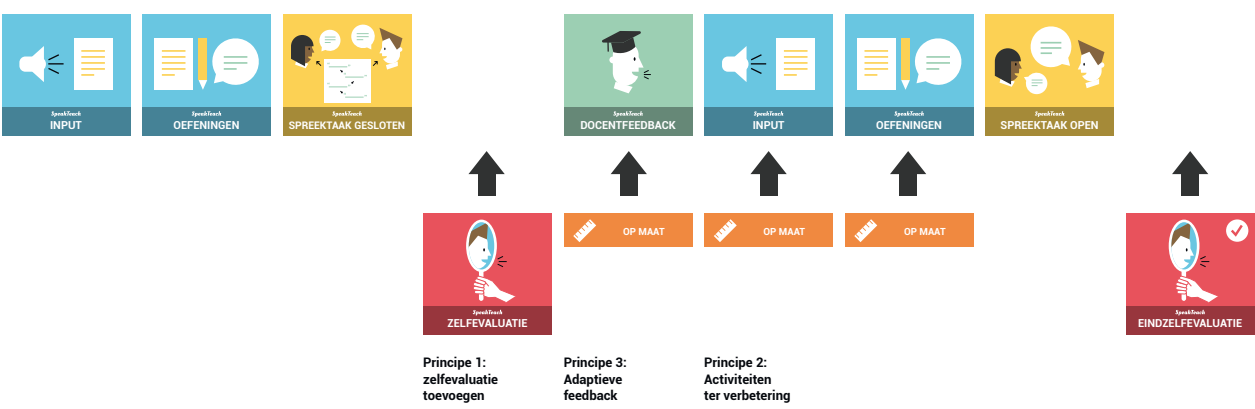
Op basis van het verbeterplan (en de evaluatie) kan de docent activiteiten ter verbetering aanbieden. De docenten in het project boden bijvoorbeeld input aan zoals leesteksten, luisterfragmenten, modeldialogen en filmpjes, en oefeningen gericht op vloeiendheid, woordenschat, grammatica, uitspraak, zinsbouw, het aanle-

ren van *chunks* en compenserende strategieën. Hiervoor kan materiaal gebruikt worden dat al in het curriculum aanwezig is, alleen wordt het nu ingezet naar aanleiding van het verbeterplan, waardoor verbanden tussen lesstof duidelijk worden voor leerlingen (zie figuur 2).

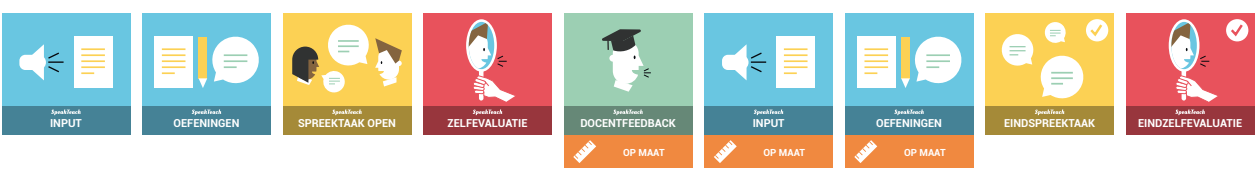
Groot licht toe: ‘Ik begon de vervolgles op de zelfevaluatie met een overzicht van het materiaal, zodat leerlingen konden kiezen waaraan ze wilden werken. Daarna gingen ze aan het werk met hun verbeterplan. Ik liep rond om te luisteren en waar nodig feedback te geven. Na veertig minuten klonk het eindsignaal en namen de leerlingen het gesprekje voor de tweede keer op, met evaluatie.’ Zo ontstaat een iteratief leerproces. Deze werkwijze zorgt voor een gespreksvaardigheidsleerlijn met duidelijke verbanden tussen de te bereiken spreekdoelen, spreektaken en ondersteunende oefeningen en input. Dit wordt *alignment* genoemd (zie bijvoorbeeld Biggs, 1996, 2014).

Daarnaast bieden de verbeterplannen differentiatiemogelijkheden. De docent kan leerlingen groeperen naar hulpvraag of naar voorkeur voor werkvorm. Klaassen: ‘Ik maakte in de klas aparte “werkeilanden” voor de verschillende verbeteractiviteiten, zodat de leerlingen elkaar konden helpen.’ Groot zorgde ook voor keuze in werkvorm: ‘Per onderdeel zijn verschillende werkvormen mogelijk: met internet of van papier, alleen werken of samen, met of zonder hulp van de docent.’

Een reguliere les(senserie)



Resultaat: een SpeakTeach les(senserie)



Figuur 2. Van een reguliere les naar een SpeakTeach-les(senserie)

Principe 3: adaptieve feedback op basis van zelfevaluatie

De zelfevaluatie, het verbeterplan en eventueel de opname geven de docent informatie om feedback af te stemmen op het leerproces van de leerling. Op basis hiervan kan namelijk naast feedback op aspecten

van mondelinge taalvaardigheid (zoals de boodschap overbrengen, woordenschat, grammatica, vloeiendheid en uitspraak), ook feedback gegeven worden op het begrip en het opmerkingsvermogen van de leerling, zijn regulatieve vaardigheden en op affectieve

factoren (motivatie, inzet, spreekangst).

Nathalie Klaassen is bijvoorbeeld meer feedback op regulatief niveau gaan geven dan voorheen: ‘Wat opviel was dat leerlingen minder snel tevreden waren over hun eigen spreekprestaties dan ik als docent. Uit de zelfevaluaties kwamen meer actiepunten voort dan ik voorgesteld zou hebben. Daar had ik dus een coachende taak.’

Adaptieve feedback hoeft overigens niet te betekenen dat er alleen individuele feedback wordt gegeven. Dat kan ook in groepsvorm. Soms bleek bijvoorbeeld uit de zelfevaluaties dat een grote groep eenzelfde behoefte had. ‘Veel leerlingen bleken vloeiender te willen spreken. In een klassikaal gesprek heb ik daarom de leerlingen laten brainstormen over hoe je ervoor kunt zorgen niet te veel stiltes te laten vallen – compenserende strategieën dus. Hun tips heb ik aangevuld met wat handige zinnen – *chunks* – die je bedenktijd kunnen oprekken’, aldus Klaassen.

Praktisch en adaptief voor de lespraktijk

Zo’n zelfevaluatieprocedure is misschien leerbevorderend, maar is het ook praktisch uitvoerbaar met van iedere leerling gespreksopnames en evaluaties? Voor de gebruiksvriendelijkheid zijn digitale tools ontwikkeld: de SpeakTeach-app, waarmee de leerling zelf aan de slag kan, en het SpeakTeach-docentendashboard, met overzichten op individueel en groepsniveau. Daarnaast blijkt uit het onderzoek dat docenten na een gewenningsfase efficiënte manieren ontwikkelen om in korte tijd te scannen wat van belang is om adaptieve feedback en verbeteractiviteiten aan te bieden in een volgende les. Tineke Groot: ‘De eerste keer beluister ik alle leerlingen om een beeld te krijgen van ieder. Daarna doe ik dit selectief.’

De drie principes van SpeakTeach kunnen adaptief ingezet worden. Het invoegen van de zelfevaluatie kan afhankelijk van het curriculum, tijd en doelgroep zo vaak worden gebruikt als gewenst, rondom een gesloten of juist een open spreektaak, door de docent of door de leerling bepaald, tijdens de les of als huiswerk, op hetzelfde moment voor iedereen of wanneer iemand eraan toe is. Ook met verbeteractiviteiten kan flexibel worden omgegaan: welke verbeteractiviteiten zijn nodig, wie bepaalt dat, staan volgorde en werkvormen vast of mogen leerlingen (deels) zelf kiezen? Voor adaptieve feedback kunnen focus, feedbacktechnieken, sturing en groeperingsvorm aangepast worden.

Er is dus niet één SpeakTeach, maar allerlei variaties van veel tot weinig differentiatie, docent- of juist meer leerlinggestuurd. Figuur 2 illustreert een eenvoudige

SpeakTeach-variant en figuur 3 laat een SpeakTeach-variant met veel differentiatie en keuzevrijheid voor leerlingen zien. De didactiek zelf beoogt namelijk ook adaptief te zijn voor de lespraktijk van de docent.

Opbrengsten

De docenten geven aan door SpeakTeach inderdaad beter zicht te krijgen op wensen en leerbehoeften van leerlingen, waardoor zij feedback en verbeteractiviteiten kunnen afstemmen. Docenten rapporteren dat leerlingen serieuzer en actiever werkten aan de opdrachten. Volgens Nathalie Klaassen omdat ze wisten dat de docent hen zou (kunnen) afluisteren. Maar ook omdat leerlingen zich serieus genomen voelden, doordat ze verbeterplannen en wensen in werkvorm konden aangeven.

Tineke Groot is positief over de SpeakTeach-aanpak om direct – met maar een beetje voorbereiding – de spreekopdracht uit te voeren en die op te nemen, en na verbeteractiviteiten opnieuw op te nemen. Het voorlopige karakter van die eerste keer in combinatie met korte voorbereidingstijd zorgt ervoor dat de leerlingen hun spreekangst vergeten en direct aan de slag gaan. Wel vinden ze het ‘raar’ om zichzelf terug te horen, maar dat went snel. Zichzelf evalueren vinden ze leuk, vooral met de app die ervoor is ontwikkeld.

De ervaringen van de hier geciteerde docenten zijn overwegend positief. Dat komt overeen met de bevindingen van andere participerende docenten. Uit evaluaties van de docenten blijkt wel dat leerlingen eerst moeten wennen en dat docenten zich moeten ontwikkelen in de aanpak. Vervolgonderzoek zal op die ontwikkeling van de docenten en de didactiek ingaan. Feedback van docenten en leerlingen op de didactiek zijn daarbij belangrijk en welkom!

Met dank aan Nathalie Klaassen, Tineke Groot en Anne Evertsen.

Ook zin om de vijf principes van SpeakTeach in uw lespraktijk uit te proberen? Graag hoor ik uw bevindingen en die van de leerlingen. Op de website <speakteach.nl> treft u de didactiek aan en de mogelijkheid om feedback te geven op deze didactiek via het SpeakLab.

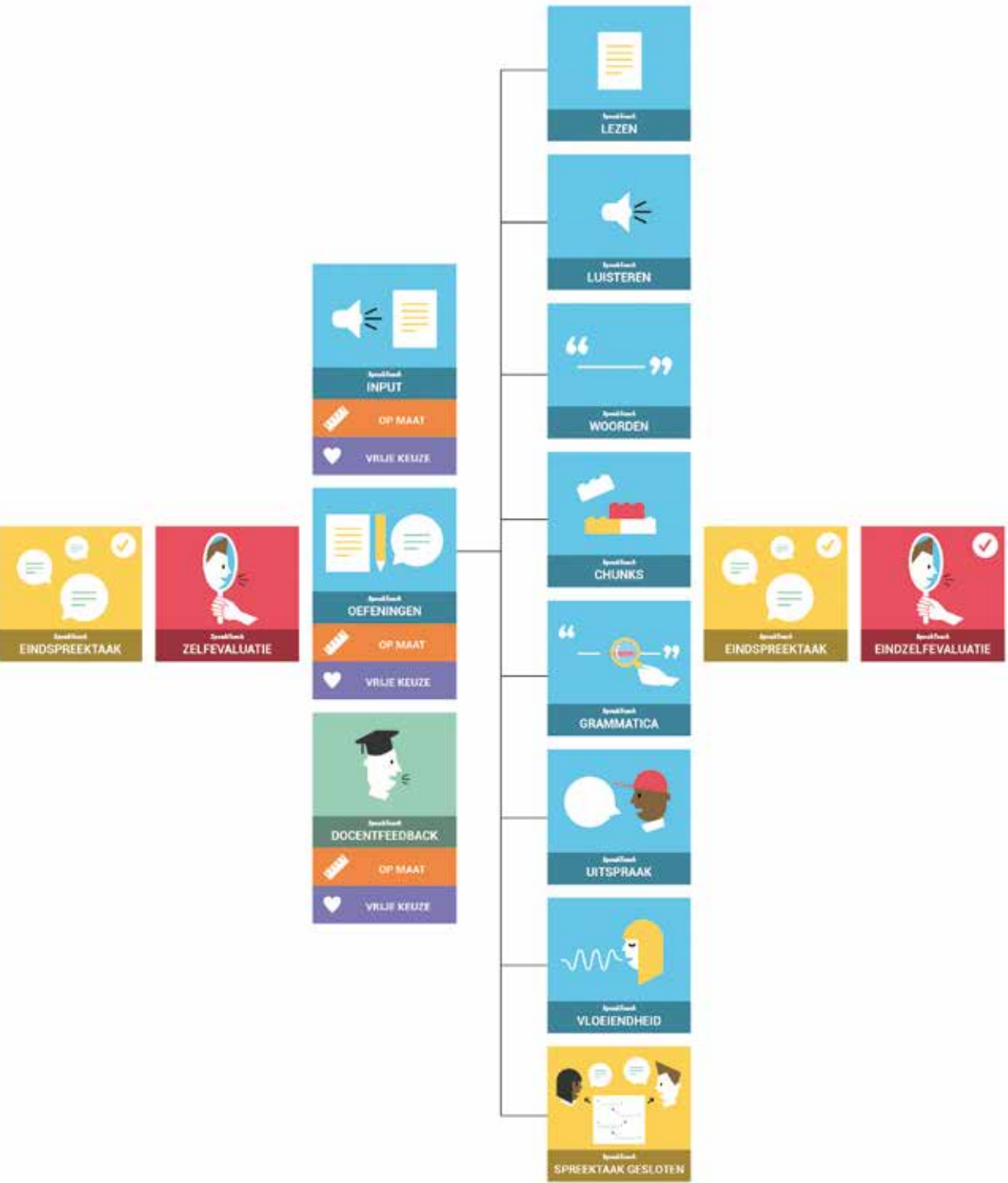
LITERATUUR

Biggs, J. (1996). Enhancing teaching through constructive alignment. *Higher Education*, 32(3), 347–364.

Biggs, J. (2014). Constructive alignment in university teaching. *HERDSA Review of Higher Education*, 1, 5–22.

Lyster, R., & Saito, K. (2010). Oral feedback in classroom SLA: A meta-analysis. *Studies in Second Language Acquisition*, 32, 265–302.

Vrind, E. de, & Janssen, F. (2016). Adaptieve feedback op gespreksvaardigheid in klassen van 30? Hoe is dat nu mogelijk? *Levende Talen Tijdschrift*, 17(2), 13–29.



Figuur 3. Een SpeakTeach-les(senserie) met veel differentiatie en keuzevrijheid